

SA 20181219

Vikingtiden i vår historie

Historie: Forskere med integritet kan ikke konstruere historien for at den skal passe inn i vår tid.

Torgrim Titlestad

Avdelingsleder ved Arkeologisk Museum (AM) i Stavanger Håkan Petersson åpner sitt motsvar (14.12.) til undertegnede med å blande det sammen med Sigvald Grøsfjelds tilsvar (7.12.) til hans innlegg. Den lettvintheten kler ham ikke, heller ikke at han fremmer den falske påstand om at jeg og Grøsfjeld vil ha «fortrinnsrett» til å tolke vikingtiden. Hvordan han kan dikte om våre uttalelser hinsides all fornuft, får han bære på sin egen kappe.

Han får det også til å lyde tvilsomt at jeg gir ut de fleste av mine bøker på eget forlag, Saga Bok. Mine bøker utgjør bare en del av en rekke andre fagforfatteres bøker, bl.a. flere kvinnelige forfattere som skriver om kvinners historie i vikingtid. Men fremfor alle kommer et stort antall førsteoversettelser av sagaer som tidligere ikke har vært tilgjengelige i moderne skandinavisk språkdrakt, som Fagerskinna, Den store sagaen om Olav den hellige, Morkinskinna, Flatøybok m.m.

Petersson røper også andre hull i sin kompetanse når han påstår at «de fleste forskere» mener Norge ble til på 1000-tallet. For det første: Man kan ikke argumentere med at «de fleste forskere mener». Det er kildene som avgjør saken! Dernest: Hvem er så disse «fleste» som har forsket på dette spørsmålet? For å få balanse i forholdet, kan jeg opplyse at det finnes minst fire middelalderhistorikere på professors nivå som i den siste generasjonen har påvist at kimene til at Norge ble en nasjon var under utvikling på 800-tallet. Jeg nevner professorene Kåre Lunden, Per Sveaas Andersen, Steinar Imsen og meg selv.

Skammelig hersketeknikk

At Petersson i tillegg sauser det han kaller 1900-tallets nasjonalromantikk sammen med nazisme og antisemittisme, viser hvor langt borte han er fra norsk virkelighet. Denne stigmatiseringen er en skammelig hersketeknikk. For å sette det på spissen: Hundrevis av norske patrioter ofret livet sitt i kampen mot fascismen på norsk jord - med «nasjonalromantikken» som en viktig inspirasjon. Det vet jeg fra min egen grunnforskning på motstandskampen 1940-1945.

Det er for øvrig foruroligende når Petersson påstår at «Hver tid skriver sin historie.» Feil igjen, det er enkeltforskere som skriver historien, ofte under press fra politiske myndigheter og partier som vil etablere sin historieforfalskning. La meg bare nevne Hitler-Tyskland og Sovjetunionen under Stalin, men la oss ikke glemme våre egne etterkrigsmyndigheter. De var «seierherrene» som påførte Norge historiesår for å skjule

egne feilgrep, jfr. gruppene som nå får myndighetenes «unnskyldning» for overgrep i etterkrigstiden («tyskertøsene»).

Ender som «nyttige idioter»

Her er vi ved kjernen: Forskere som ved sin sannhetssøking kolliderer med myndighetenes politiske mytebehov, får ofte - også i demokratier som våre skandinaviske - problemer med å finansiere sin forskning. Når Håkan Petersson mener at vi «i vår globaliserte verden» gjennom vår forskning bør fremme «samhørighet og forståelse», antyder han at forskningen skal underordnes den til enhver tid rådende «politiske korrekthet». Men forskere med integritet kan ikke konstruere historien for at den skal passe inn i vår tid. Sannhetskravet er det primære og skiller eventyrfortellere fra historikere. Følger vi avdelingsleder Petterson ved AM ender vi som «nyttige idioter» for politiske myndigheter.

Historie: Forskere med integritet kan ikke konstruere historien for at den skal passe inn i vår tid.

Torgrim Titlestad

Avdelingsleder ved Arkeologisk Museum (AM) i Stavanger Håkan Petersson åpner sitt motsvar (14.12.) til undertegnede med å blande det sammen med Sigvald Grøsfjelds tilsvaer (7.12.) til hans innlegg. Den lettvintheten kler ham ikke, heller ikke at han fremmer den falske påstand om at jeg og Grøsfjeld vil ha «fortrinnsrett» til å tolke vikingtiden. Hvordan han kan dikte om våre uttalelser hinsides all fornuft, får han bære på sin egen kappe.

Han får det også til å lyde tvilsomt at jeg gir ut de fleste av mine bøker på eget forlag, Saga Bok. Mine bøker utgjør bare en del av en rekke andre fagforfatteres bøker, bl.a. flere kvinnelige forfattere som skriver om kvinners historie i vikingtid. Men fremfor alle kommer et stort antall førsteoversettelser av sagaer som tidligere ikke har vært tilgjengelige i moderne skandinavisk språkdrakt, som Fagerskinna, Den store sagaen om Olav den hellige, Morkinskinna, Flatøybok m.m.

Petersson røper også andre hull i sin kompetanse når han påstår at «de fleste forskere» mener Norge ble til på 1000-tallet. For det første: Man kan ikke argumentere med at «de fleste forskere mener». Det er kildene som avgjør saken! Dernest: Hvem er så disse «fleste» som har forsket på dette spørsmålet? For å få balanse i forholdet, kan jeg opplyse at det finnes minst fire middelalderhistorikere på professors nivå som i den siste generasjonen har påvist at kimene til at Norge ble en nasjon var under utvikling på 800-tallet. Jeg nevner professorene Kåre Lunden, Per Sveaas Andersen, Steinar Imsen og meg selv.

Skammelig hersketeknikk

At Petersson i tillegg sauser det han kaller 1900-tallets nasjonalromantikk sammen med nazisme og antisemittisme, viser hvor langt borte han er fra norsk virkelighet. Denne stigmatiseringen er en skammelig hersketeknikk. For å sette det på spissen: Hundrevis av norske patrioter ofret livet sitt i kampen mot fascismen på norsk jord - med «nasjonalromantikken» som en viktig inspirasjon. Det vet jeg fra min egen grunnforskning på motstandskampen 1940-1945.

Det er for øvrig foruroligende når Petersson påstår at «Hver tid skriver sin historie.» Feil igjen, det er enkeltforskere som skriver historien, ofte under press fra politiske myndigheter og partier som vil etablere sin historieforfalskning. La meg bare nevne Hitler-Tyskland og Sovjetunionen under Stalin, men la oss ikke glemme våre egne etterkrigsmyndigheter. De var «seierherrene» som påførte Norge historiesår for å skjule egne feilgrep, jfr. gruppene som nå får myndighetenes «unnskyldning» for overgrep i etterkrigstiden («tyskertøsene»).

Ender som «nyttige idioter»

Her er vi ved kjernen: Forskere som ved sin sannhetssøking kolliderer med myndighetenes politiske mytebehov, får ofte - også i demokratier som våre skandinaviske - problemer med å finansiere sin forskning. Når Håkan Petersson mener at vi «i vår globaliserte verden» gjennom vår forskning bør fremme «samhørighet og forståelse», antyder han at forskningen skal underordnes den til enhver tid rådende «politiske korrekthet». Men forskere med integritet kan ikke konstruere historien for at den skal passe inn i vår tid. Sannhetskravet er det primære og skiller eventyrfortellere fra historikere. Følger vi avdelingsleder Petterson ved AM ender vi som «nyttige idioter» for politiske myndigheter.

SA 20181218

Vikingtiden og slaget i Hafrsfjord

Pål Mitsem

Da jeg kom til Stavanger fra London i 1974 (etter barneår og oppvekst i Norges eldste by) var jeg veldig bevisst på at Norge ble samlet til ett rike ved slaget i Hafrsfjord i 872. Jeg visste ikke at 1100-årsdagen for samlingen var feiret på Ytraberget 17. juni 1972 med deltagelse av Kong Olav og kronprinsparet, som nå er kongeparet. Jeg visste heller ikke at man skulle få noe som het Internet, og at NRK's reportasje fra feiringen i 1972 skulle bli tilgjengelig her (mitsem-blogg.com/Rikssamlingsstedet).

Jeg ble vel etter hvert klar over at folk i Rogaland ikke var klar over den verdi og de muligheter (og forpliktelser) som lå i Rikssamlingsstedet, og det ble ofte et tema for leserbrev i Aftenbladet. Jeg syntes nok likevel det var litt overdrevet at leserbrev om Rikssamlingsstedet, gondolbane til Prekestolområdet og om gondolbane fra Byterminalen til Stavanger Lufthavn Sola (via Ullandhaug og Indrabergget) ble nektet inntatt underhenvisning til at «Verken for meg, Aftenbladet eller Aftenbladets lesere kan det herske noen som helst tvil om hva du mener om disse sakene.»

Da Aftenbladet tilsynelatende begynte en kampanje for et sagasenter (og Rikssamlingssted) i Møllebukta, og da Ragnar Kvadsheim uttalte i NRK/Rogalands morgensendinger 21. november 2018 at Slaget i Hafrsfjord fant sted i

Møllebukta, ba jeg NRK reise saken om et Rikssamlingssted på Ytraberget der Slaget i Hafrsfjord ble avsluttet. Svaret var: «Når ikkje solaordføraren sjølv tykkjer det blir begått ein urett her, men at han derimot ser dette som ein moglegheit for at eit slikt senter blir realisert i regionen, ser eg liten grunn til å problematisere det ytterlegare.»

Selv om Aftenbladet uttrykkelig har reservert seg mot å gi meg «tilsvarsrett», må jeg få lov å komme med en replikk til det relativt intense kronikkordskiftet i avisen 14., 7., 4 og 1. desember 2018 mellom Håkan Peterson, Torgrim Titlestad, Sigvald Grøsfjeld.

Torgrim Titlestad skal ha all ære for det han har utrettet for norsk historie, ikke minst gjennom utgivelse på godt norsk av viktige bøker som ellers har vært vanskelig tilgjengelige, som Fagerskinna, Flatøybok, Kongesagaene, Historia Rerum Norvegicarum (Historien om de norske konger), Slaget i Hafrsfjord, Erling Skjalgsson - Rygenes Konge, Norge blir et rike, Kampen om Nordvegen, Konge mellom jarlar, m.m.

Han var også leder for Hafrsfjordspillene, som ble oppført i Møllebukta i årene 2005 og 2006, med stor suksess. Tribunene var midlertidige. Forholdene var ikke ideelle. Fordi man ikke hadde noen brygge ved scenen møtte skalden Torbjørn Hornklove hoppe ut i vannet fra et vikingskip. Han vasset opp på scenen med vann til armene. Dessuten ville kommunen flytte det hele til Lundsvågen på Hundvåg.

20. desember 2007 foreslo Torgrim Titlestad og kultursjef Fred Roland i Sola kommune å flytte det hele til det naturlige amfi som Indraberget danner mot Ytraberget. Det var et meget godt forslag, som jeg har fremmet så godt jeg har kunnet senere. Her kan man få permanente tribuner for 5000 tilskuere, og scenen kan få en brygge ut i vannet.

Pål Mitsem, Randaberg

SA 20181214

Er vikingtiden mannens rike?

DEBATT: Hvilket ideal representerer egentlig dette bilde av krig, myrdende røvere og slavehandlere til vikinger som presenteres i debatten?

Håkan Petersson

Torgrim Titlestad og Sigvald Grøsfjeld vil ha fortrinnsrett til måten å tolke vikingtid. De setter spørsmålsteget ved mine motiver og kompetanse samt arkeologens måte å fortolke en arkeologisk periode ut fra arkeologiske funn. Jeg presenterer egne fargede synspunkter og gjemmer meg bak min doktorgrad, som for øvrig studerte relasjonene mellom arkeologisk forskning og samfunnsideologiske strømninger under første del av 1900-tallet. Her ligger en klar parallell til hvordan vikingtiden blir definert og brukt av Titlestad og Grøsfjeld i dag.

Skape nye bilder og kunnskap

Hver tid skriver sin historie, og hver tids forståelse av historien er et resultat av vår egen selvforståelse. Det er ut fra den vi skaper vår identitet og vårt syn på ulike identiteter, på vi og dem, men også på vårt syn på fremtiden. Historieformidling er derfor samfunnsrelevant i det at den gir ulike utsagn slik at mennesker kan kritisk reflektere over sine egne sannheter, idealer og fordommer. En forskers jobb er derfor ikke å hevde ett sant bilde av historien, men å revidere og utvikle samtidens historiesyn, skape nye bilder og ny kunnskap om historiske hendelser.

Som en respons til mitt innlegg kritiseres jeg for min manglende kjennskap om vikingtid i Hafrsfjord og begivenheter i Norges politiske historie. Skribentene viser til egne publikasjoner utgitt på eget forlag om hva de mener er sant og til rapporter fra undersjøiske undersøkelser i Hafrsfjord. Saken er bare den at disse undersøkelser ikke har gitt funn fra vikingtid. De fleste forskere utenfor stiftelsen Saga Foundation, virker også å være relativt overens om at Norge først blir til på 1000-tallet når Øst- og Vest-Norge samles under ett rike og ikke ved slaget i Hafrsfjord.

Arkeologisk avviser ikke

Forskere på Arkeologisk museum avviser heller ikke tverrfaglige tilnærminger, sagamaterialet eller historiene om Hafrsfjord, som kritikken insinuerer. Tvert imot har Arkeologisk museum brukt store midler inn i Hafrsfjordsprosjektet og har fortsatte planer om å forske på problematikken, men ut fra arkeologiske fakta.

Visst fantes krig, tokt og mannlige maktpolitiske ambisjoner i vikingtid, men som arkeologer forholder vi oss til funnene. Det vi finner mest av er vikingtidens bondegårder, utvinning av utmarkens ressurser, handelsplasser, samt et rikt gravmateriale der begge kjønn er representert. De begravde i Osebergskipet var for øvrig kvinner, ikke menn. Den ukritiske holdning som føres frem i debatten trenger altså et mer nyansert bilde. Det er hva Arkeologisk museum i sin smått fantastiske utstilling «Utferd» gjør ved å se til ulike sider av vikingtid hvor også kvinner ses på som selvstendige og driftige individer med status i et mangefasettert samfunn. Samtidig viser funnene, fra høvdingene som satt i vikinghallen på Borg i Lofoten, via Vestlandets alle praktfunn til kjøpstaden Kaupang i Vestfold, at Rogalands posisjon i vikingtid ikke er så særegen som Grøsfjeld hevder.

Kvinner - mer enn passive statister

Et grunnkrav til forskning er at materialet tolkes symmetrisk, dvs. likt. Da kan ikke vikingtid marginaliseres til en androsentriske historieskriving, hvor kun mannen, det mannlige, er normen, så som den er presentert i forslagene til nytt vikingtidssenter. Ja, vikingene kriget innbyrdes og reiste vestover på tokt, men funnene viser også til et annet bilde hvor handel var det bærende elementet i vikingtidens kontakter og kvinner var mer enn passive statister, eller handelsvarer hentet tilbake til Norge fra de britiske øyene av mektige menn.

1900-tallets nasjonalromantikk

Hvilket ideal representerer egentlig dette bilde av krig, myrdende røvere og slavehandlere til vikinger som presenteres i debatten? I 1900-tallets nasjonalromantikk skulle vikingene representere oss, de sterke, ariske, selvstendige og livskraftige nordboerne som knuste all motstand i sin vei. Dette for å vise til vår felles identitet og naturlige samhørighet som nasjoner. Men er det dette bilde vi vil presentere i dag i vår globaliserte verden, med behov for samhørighet og gjensidig forståelse?

(Håkan Petersson er avdelingsleder for avd. fornminner ved Arkeologisk museum i Stavanger. Her skriver han for egen regning. Red.anm.)

SA 20181207

Vikingtiden i vår historie

Historie: Forskere med integritet kan ikke konstruere historien for at den skal passe inn i vår tid.

Torgrim Titlestad

Avdelingsleder ved Arkeologisk Museum (AM) i Stavanger Håkan Petersson åpner sitt motsvar (14.12.) til undertegnede med å blande det sammen med Sigvald Grøsfjelds tilsvaer (7.12.) til hans innlegg. Den lettvintheten kler ham ikke, heller ikke at han fremmer den falske påstand om at jeg og Grøsfjeld vil ha «fortrinnsrett» til å tolke vikingtiden. Hvordan han kan dikte om våre uttalelser hinsides all fornuft, får han bære på sin egen kappe.

Han får det også til å lyde tvilsomt at jeg gir ut de fleste av mine bøker på eget forlag, Saga Bok. Mine bøker utgjør bare en del av en rekke andre fagforfatteres bøker, bl.a. flere kvinnelige forfattere som skriver om kvinners historie i vikingtid. Men fremfor alle kommer et stort antall førsteoversettelser av sagaer som tidligere ikke har vært tilgjengelige i moderne skandinavisk språkdrakt, som Fagerskinna, Den store sagaen om Olav den hellige, Morkinskinna, Flatøybok m.m.

Petersson røper også andre hull i sin kompetanse når han påstår at «de fleste forskere» mener Norge ble til på 1000-tallet. For det første: Man kan ikke argumentere med at «de fleste forskere mener». Det er kildene som avgjør saken! Dernest: Hvem er så disse «fleste» som har forsket på dette spørsmålet? For å få balanse i forholdet, kan jeg

opplyse at det finnes minst fire middelalderhistorikere på professors nivå som i den siste generasjonen har påvist at kimene til at Norge ble en nasjon var under utvikling på 800-tallet. Jeg nevner professorene Kåre Lunden, Per Sveaas Andersen, Steinar Imsen og meg selv.

Skammelig hersketeknikk

At Petersson i tillegg sauser det han kaller 1900-tallets nasjonalromantikk sammen med nazisme og antisemittisme, viser hvor langt borte han er fra norsk virkelighet. Denne stigmatiseringen er en skammelig hersketeknikk. For å sette det på spissen: Hundrevis av norske patrioter ofret livet sitt i kampen mot fascismen på norsk jord - med «nasjonalromantikken» som en viktig inspirasjon. Det vet jeg fra min egen grunnforskning på motstandskampen 1940-1945.

Det er for øvrig foruroligende når Petersson påstår at «Hver tid skriver sin historie.» Feil igjen, det er enkeltforskere som skriver historien, ofte under press fra politiske myndigheter og partier som vil etablere sin historieforskning. La meg bare nevne Hitler-Tyskland og Sovjetunionen under Stalin, men la oss ikke glemme våre egne etterkrigsmyndigheter. De var «seierherrene» som påførte Norge historiesår for å skjule egne feilgrep, jfr. gruppene som nå får myndighetenes «unnskyldning» for overgrep i etterkrigstiden («tyskertøsene»).

Ender som «nyttige idioter»

Her er vi ved kjernen: Forskere som ved sin sannhetssøking kolliderer med myndighetenes politiske mytebehov, får ofte - også i demokratier som våre skandinaviske - problemer med å finansiere sin forskning. Når Håkan Petersson mener at vi «i vår globaliserte verden» gjennom vår forskning bør fremme «samhørighet og forståelse», antyder han at forskningen skal underordnes den til enhver tid rådende «politiske korrekthet». Men forskere med integritet kan ikke konstruere historien for at den skal passe inn i vår tid. Sannhetskravet er det primære og skiller eventyrfortellere fra historikere. Følger vi avdelingsleder Petterson ved AM ender vi som «nyttige idioter» for politiske myndigheter.

SA 20181207

Historikermiljøet er sterkt involvert i vikingtiden

Vikingtidssenter: Arkeologene har ikke monopol på å formidle vikingtidens historie.

Sigvald Grøsfjeld

I en kronikk i Aftenbladet 1.12. støtter avdelingsleder ved Arkeologisk museum i Stavanger (AM), Håkan Petersson, de lokale bestrebelsene for å få etablert et vikingtidssenter i Stavanger-regionen.

Han har imidlertid sine egne faglig, fargede synspunkter på hva slags historie som bør formidles i et slikt senter, og tar dessuten til orde for at det er hans fagfelt, arkeologien, som skal ligge til grunn for formidlingen, som ifølge ham må «utgå fra de faktiske gjenstandene og resultatene fra arkeologiske undersøkelser fremfor anekdoter og myteomspunne sagaer».

Tverrfaglig innsats

Det synes å ha gått den gode Petersson hus forbi at den pågående innsatsen for å få etablert et lokalt vikingtidssenter i vår region er av høyst tverrfaglig karakter, der ikke minst deler av det lokale historikermiljøet har vært og er sterkt involvert. Årsaken er at vikingtiden, som i skandinavisk sammenheng utgjør overgangen mellom forhistorisk og historisk tid, av opplagte grunner også hører historiefaget til. For selv om man skulle se bort fra sagaene, finnes det fortsatt adskillig annet skriftlig kildemateriale som vedrører den aktuelle periodens historie.

Først og fremst mer eller mindre samtidige skaldekvad som er bevart som sitater i sagamaterialet, men også samtidige skriftlige kilder fra deler av Europa som var i nær kontakt med vikingene, eksempelvis frankiske, irske og engelske annaler og f.eks. Ottar av Hålogalands beretning som ble nedtegnet ved Alfred den stores hoff i siste tredjedel av 800-tallet.

Ikke bare arkeologiske funn

Arkeologien har likeledes heller ikke monopol på periodisering av historiske epoker. Selv om det vi kaller vikingtiden er en kort periode i et arkeologisk perspektiv, er det en periode av betydelig varighet sett fra et historiefaglig synspunkt. Den opplagte konklusjonen er derfor at både forskningen og formidlingen på dette feltet må være av tverrfaglig karakter og tuftet på et bredt spekter av kilder og innfallsvinkler, ikke bare arkeologiske funn.

Skulle et nytt vikingtidssenter, slik det nå ser ut, bli lokalisert i Møllebukta eller et annet sted ved Hafrsfjord, er det dessuten liten grunn til å legge hovedvekt på vanlige folks dagligliv i Rogaland i vikingtiden. Slikt kan AM bedre formidle i sitt eget nybygg og ved Jernaldergården på Ullandhaug. Turister som kommer til et kjent slagsted, er normalt primært interessert i å lære mer om slaget og omstendighetene rundt det. Da jeg selv for en del år siden under et besøk i Belgia besøkte slagstedet ved Waterloo, var det således for å lære mer om slaget, ikke for å studere vanlige folks hverdagsliv i den aktuelle regionen på Napoleons tid.

Rikholdig vikingtidshistorie

Det er også på sin plass å minne om at de fleste som har gått i bresjen for å få etablert et nytt vikingtidssenter i Stavanger-regionen, ønsker at dette skal fokusere på en tverrfaglig fremstilling av regionens særegne posisjon i vikingtiden. I så måte er det nok å ta fatt i, både ad arkeologisk vei og gjennom bruk av andre kilder. Vi har funnene i

Gauseldronningens grav som gir en pekepinn om nære forbindelser mellom det lokale aristokratiet og de norske vikingkongene i Dublin fra 850-tallet av, i siste tredjedel av 800-tallet har vi Hafrsfjord-slaget og riksgrunnleggelsen, i siste del av 900-årene har vi Torvald Osvaldsson og sønnen Eirik Raude som måtte forlate sine hjemtrakter på Jæren og dro til Island. Eirik innledet senere den norrøne bosettingen av Grønland, og var far til Leiv Eiriksson som innledet den norrøne oppdagelsen av Nord-Amerika. Og mot slutten av vikingtiden har vi den mektige rygekongen Erling Skjalgsson på Sola. Alt dette utgjør et solid grunnlag som historisk bakteppe for et lokalt vikingtidssenter med bred folkelig appell, men det forutsetter tverrfaglig samarbeid.

20181204 SA

Vikingtiden og slaget i Hafrsfjord - uten betydning for Norge?

Historie: I Aftenbladet 1.12. er ikke Håkan Petersson beskjedent i sin påstand om at slaget i Hafrsfjord, er av liten betydning i historien, «formulert rundt nasjonalromantiske idealer».

Torgrim Titlestad

Da jeg begynte mitt arbeid like etter år 2000 med å få undersøkt sjøbunnen i Hafrsfjord for å finne eventuelle materielle spor etter et sjøslag på slutten av 800-tallet, ble jeg møtt med en avvisende holdning fra ledende arkeologer ved Arkeologisk museum i Stavanger (AM). De begrunnet sitt standpunkt ved å påstå at man ikke kunne iverksette arkeologiske undersøkelser i Hafrsfjord basert på sagamateriale. De mente at det var å anse som en slags romaner. Dernest fikk jeg Norges sjøkartverk til å bruke Hafrsfjord i sin utvikling av ny teknologi i 2005.

Felles, faglig erkjennelse

Omsider snudde den negative holdningen ved museet til at AM gikk i bresjen for å arrangere et stort seminar med internasjonal deltagelse, behørig dokumentert i AMs publikasjoner. En felles, faglig erkjennelse ble at en undersøkelse av Hafrsfjord var viktig for å bidra til avklaring av oppkomsten av Norge som et eget rike i Europa. Det er selvsagt viktig for alle nasjoner å kjenne til omstendighetene om deres fremvekst, så også for nordmenn.

Avslører manglende kjennskap

Så kommer arkeologen Håkan Petersson med sin kronikk. Han avslører sin manglende kjennskap til denne viktige begivenheten i Norges politiske historie. Han er ikke beskjedent i sin påstand om at dette slaget, kalt slaget i Hafrsfjord, er av liten betydning i historien, «formulert rundt nasjonalromantiske idealer». Kanskje Petersson kan redegjøre for hvilke forskningsmessig bakgrunn han har for sin antagelse, siden han

lener seg til sin PH.d-tittel? Hva går disse «nasjonalromantiske» formuleringene ut på? Han omtaler dessuten vikingtidens periode på ca. 250 år som en «kort epoke». En merkelig påstand: I Norges historie fra etableringen av det norske enekongedømmet rundt 900-tallet må man ha en egenartet definisjon av periodisering, hvis man skal kalle vikingtiden en kort periode. Likeledes faller det underlig at han i 2018 påstår at resultatene av arkeologiske undersøkelser må foretrekkes fremfor «anekdoter og myteomspunne sagaer». Her uttrykker Pettersson et forlengst utdatert fagsyn: For det første: Skal vi finne ut av den faktiske historien i Norge trenger vi tverrfaglig forskning av både arkeologi, sagaer og annet materiale. For det andre: Er Pettersson f.eks. ikke oppmerksom på at skaldekvadet fra Hafrsfjord sannsynligvis er et immaterielt funn på ca. 1150 år?

Funnet sin tro

Det er tydelig at han har funnet sin tro og hører til dem som mener at slaget i Hafrsfjord kun handler om et lite vestlandsrike. Er han ikke klar over at det finnes andre synspunkt enn hans eget på feltet?

Så kommer han med sin konklusjon: «Vi bør derfor styre unna den tradisjonelle nasjonalromantiske og glorifiserende fortellingen av vikingtiden.»

Taler han da om moderne historieforskning eller nasjonsbyggingen i Norge på 1800-tallet? Jeg kan anbefale ham et par av mine egne forskningsbaserte bøker på dette fagfeltet, Norge i vikingtid (2011 - utvidet utg. på engelsk 2018), og Slaget i Hafrsfjord (2017), bøker han tydeligvis ikke har lest. Da ville han ha visst at man ikke kan avfeie sagaene slik han gjør. Her anbefales Sigvald Grøsfjelds omfattende verk om sagakritikkens historie (Stavanger 2017). Det forundrer meg også at han f.eks. ikke viser kjennskap til arkeologene Arnfrid Opedals og Endre Elvestads rapport om Hafrsfjord-prosjektet i Haug og Heidni, AM 2014.

For tiden pågår det en spennende teknologisk leting etter spor etter slaget i Hafrsfjord. På nyåret 2019 arrangerer stiftelsen Saga Heritage Foundation et større offentlig seminar om Slaget i Hafrsfjord. Petersson inviteres hermed. Kom gjerne innom og ta en kopp kaffe og prat i våre lokaler i Hillevågsveien 14.

20181201

Vikingtiden er oppskrytt

KRONIKK: Vikingtiden vekker engasjement i Rogaland. Mange vil ha et nytt vikingtidssenter. Men beskrivelser av høvdinger, tokt og slaget i Hafrsfjord sier lite om livet i vikingtiden. Så hva skal egentlig formidles?
Håkan Petersson

Forsker, PhD i arkeologi

Bildet av vikingtiden som Norges samling, sjøslag i Hafrsfjord og unge menn på tokt er ikke et samlet bilde av vikingtiden. Likevel får dette helt uproportjonalt betydning i moderne historiefremstilling. I virkeligheten er dette små puslespillbiter, formulert rundt nasjonalromantiske idealer som forklarer lite om livet eller samfunnsutviklingen i vikingtiden.

Kort periode, del av store endringer

Vikingtiden er en kort epoke på ca. 250 år, fra ca. 800 til 1050 etter Kristus, og en del av den perioden vi arkeologer kaller yngre jernalder, samt en del av en større samfunnsendring fra ca. 400 til 600 etter Kristus til middelalderen. Vikingtiden inngår i nesten 800 år av ekspansiv samfunnsendring etter tidligere perioder med klimakriser, befolkningsminskninger og pest. Det er i denne over tid langstrakte samfunnsprosessen vikingtiden bør forstås. Den er slutfasen av en spennende utvikling som får et skifte i og med kristningen og dannelsen av byer i middelalderen.

Denne samfunnsendring bør formidles i et vikingtidssenter. Fortellingene må utgå fra de faktiske gjenstandene og resultatene fra arkeologiske undersøkelser framfor anekdoter og myteomspunne sagaer. I tilfellet slaget i Hafrsfjord finnes i dag ingen slike funn som bekrefter sagaen. Derimot finnes gårdstun, hus og steinbrolagt vei, samt mange funn av gjenstander på gårdene omkring som kan si noe om hvordan folk levde utenfor en maktpolitisk arena for samling av et vestlandsk rike. Metallsøkerfunn indikerer lokale handelsplasser både ved Hå gamle prestegård og Tungenes fyr som mer tilsier handel enn krig og tokt som sysselsetting. Samlet viser funnene til hva vikingtiden, som en liten del av yngre jernalders omfattende samfunnsendring, egentlig var i Rogaland.

Mest gårdsdrift og handel

Vikingtiden er altså mye mer enn artikler i Aftenbladets framheving av slaget i Hafrsfjord, maktpolitikk med mektige høvdingar eller unge menn som drar på tokt i vesterled i fantastiske båter. Hvorfor ikke revolusjonere fremstillingen av vikingtiden i et nytt besøksenter og heller fortelle om denne fantastiske reisen fra 400 etter Kristus fram til middelalderen, om den spennende prosessen med kristningen og forutsetningene dette la for Norge, framfor kun et fokus på maktpolitiske fortellinger som har hatt forholdsvis liten betydning for det vanlige livet i Rogaland?

Selv om sjøreisene til de britiske øyene og kontinentet er i fokus, var nok mesteparten av disse handel, som vi ser i reisene til Grønland, og ikke tokt. Reisene krevde organisasjonsevne og en konstant overskuddsproduksjon hjemme på gården. Skipene i seg selv var store investeringer som krevde samarbeid og tid for å bygges. Et eneste seil betydde årsproduksjoner av ull fra mange gårder, for ikke å snakke om den tiden det tok å veve et seil.

Forutsetningene for vikingtidens langdistansehandel lå i en god organisering av gårdsdriften med mulighet for overskuddsproduksjon for å handle med og gi mulighet til å bemanne skipene under sommermånedene. I dette bilde er mannlige krigere og

høvdinger i vikinghallene ikke like sentrale som man kan tro, men heller bønder, håndverker og lokale handelsfolk.

En annen vesentlig person som ser ut til å hatt en sentral rolle, er Husfruen med stor H, den fremste av kvinnene i gårdenes storfamiliehushold, slik vi finner henne i de rike gravfunnene i Arkeologisk museums utstillinger.

Kristendommen og organisering

At vi skandinaver ble en del av den tidens handelsnettverk ute i Europa, førte med seg økt velstand og kontakter med omverden og behov for de samfunnsendringer handelen førte med seg på hjemmefronten. En av de viktigste av alle ideer som kom, var kristendommen med endrete administrative og politiske strukturer.

Kirkene begynte å anlegges senest i tidlig middelalder, men fra Skandinavia finner vi kristne graver allerede under vikingtiden på 900-tallet. Kirkene i Rogaland kan være reist av både innflytelsesrike landeiere, som i Time og Klepp, og kollektivt av bøndene, som med Vinjar og Jelsa kirke i Suldal. Det viser til at regioner utvikles forskjellig ut fra lokale forutsetninger, men at omveltninger skjer omtrent samtidig over store områder i slutten av vikingtiden.

Det er disse omveltninger som leder inn i middelalderen, hvor et slag i Hafrsfjord kan ha hatt en viss betydning ved at ulike områder enes under én politisk makt, men ellers hatt en relativt liten innflytelse på dagligliv i Rogaland.

Vi bør derfor styre unna den tradisjonelle nasjonalromantiske og glorifiserende fortellingen av vikingtiden. La oss heller skape en moderne formidling som sette tingene inn i et samlet utviklingsforløp; fra yngre jernalders nyetableringer på 600-tallet fram til middelalderens og kristningens omveltninger. I et slikt besøkssenter bør etableringen av Stavanger domkirke og alle de arkeologiske funnene som er gjort i Vågen i Stavanger, også løftes fram.

Håkan Petersson er avdelingsleder for avd. fornminner ved Arkeologisk museum i Stavanger. Her skriver han for egen regning. Red.mrk.